

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קדושת שביעית בעצים שאינם עומדים לאכילה

(מ' א') (ומקשה) טעמא דלולב בר ששית הנכנס לשביעית הוא, הא דשביעית קדוש. אמאי? עצים בעלמא הוא, ועצים אין בהן משום קדושת שביעית!

דתניא: עלי קנים ועלי גפנים שגבבן (שכינסן לאוצר) לחובה (מחבוא) על פני השדה, ליקטן לאכילה (למאכל בהמה) יש בהן משום קדושת שביעית. ליקטן לעצים (להסקה) אין בהן משום קדושת שביעית!

(ומתרץ) שאני התם דאמר קרא "והיתה שבת הארץ" (לְכֶם לְאֶכְלָהּ), "לְכֶם דומיא ד'לְאֶכְלָהּ';² מי שהנאתו וביעורו שווה.³ יצאו עצים (להסקה) שהנאתן אחר ביעורן (משנעשו גחלים אופין בהן).⁴

(ומקשה) והאיכא עצים דמשחן (עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות) דהנאתן וביעורן שווה (ונאמר שאם ליקטן להדלקת אורה, נוהגת בהם שביעית).

אמר רבא: סתם עצים להסקה הן עומדין.⁵

(ומסיק) ועצים להסקה תנאי היא, **דתניא:** אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה (לשרות פשתן בין של שביעית), ולא לכבוסה (לכיבוס בגדים בין של שביעית).⁶ רבי יוסי אומר: מוסרין.

מאי טעמא דתנא קמא? דאמר קרא "לְאֶכְלָהּ", ולא למשרה ולא לכבוסה.

מאי טעמא דרבי יוסי? אמר קרא "לְכֶם", "לְכֶם" לכל צרכיכם, ואפילו למשרה ולכבוסה (וגם עצים להסקה נוהגת בהם שביעית).

ותנא קמא, הא כתיב 'לְכֶם'!

ההוא 'לְכֶם' דומיא ד'לְאֶכְלָהּ', מי שהנאתו וביעורו שווה, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן.

(ומקשה) ורבי יוסי הא כתיב "לְאֶכְלָהּ"?

(ומתרץ) ההוא מיבעי ליה 'לְאֶכְלָהּ' ולא למלוגמא (שאסור לעשות מהם רפואה, שאינה שווה לכל אדם, שאין הכל חולים).

¹ ויקרא, פר' בהר, כהו.

² גבי עצי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית, דאמר קרא 'והיתה שבת' וגו' ומשמע 'לכם', לכל צרכיכם, וכתיב 'לאכלה', למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה. רש"י.

³ כלומר, שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד, כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר. ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו, דהכי נמי מידרש קרא: והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה, שהנאתו דומה לאכילה. רש"י.

⁴ אבל לולב עיקר הנאתו לכבד את הבית, והוא שעת ביעורו וקלקולו, ודמי להנאת אכילה. ועלי קנים וגפנים קיימי להכי ולהכי, הלכך בתר מחשבה אזלי. רש"י.

⁵ סתם עצים של היסק להסקה ניתנו לבריות, וסתמן לאו להאי קיימו. הלכך, לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא, ואפילו לקטן להאיר. רש"י.

⁶ משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן, שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן בין שעה אחת נתבער ואבד לו, והנאתו אינה עד שילבש הבגדים. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כדתניא: 'לְאֶכְלָה' ולא למלוגמא. אתה אומר 'לְאֶכְלָה' ולא למלוגמא, או אינו אלא ולא לכבוסה? כשהוא אומר 'לְכֶם', הרי לכבוסה אמור. הא מה אני מקיים 'לְאֶכְלָה'? 'לְאֶכְלָה' ולא למלוגמא. מה ראית לרבות את הכבוסה ולהוציא את המלוגמא? מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם, ומוציא את המלוגמא שאינה שוה לכל אדם. (מ' ב') מאן תנא להא, **דתנו רבנן:** 'לְאֶכְלָה' ולא למלוגמא, 'לְאֶכְלָה' ולא לזילוף, 'לְאֶכְלָה' ולא לעשות ממנה אפיקטויזין. כמאן? כרבי יוסי. דאי רבנן, הא איכא נמי משרה וכבוסה.

שיטות הראשונים

קדושת שביעית כלולב: לדעת **רבנו חננאל, רש"י ומאירי**, עיקר ההנאה מלולב היא בשעת ביעורו, דהיינו כיבוד הבית, ודמי להנאת אכילה ולכן יש בו קדושת שביעית.⁷ ולדעת **הרמב"ם ורי"ד**, מסקנת הגמרא דסתם עצים להסקה עומדים, נכונה גם ללולב, ואין בו קדושת שביעית.⁸

כיבוס בגדים בפירות שביעית: פסק **הרמב"ם** כרבנן, דרבים נינהו, שאין מוסרין פירות שביעית, לא למשרה ולא לכבוסה. וביאר **הרמב"ם**, דעד כאן לא אפליגו אלא בפירות.⁹ אבל במיני כבוסים שאינם פירות, אף לרבנן מכבסים בהם.¹⁰

קדושת שביעית במינים המיוחדים לכיבוס: לדעת **רש"י**, מיני כיבוס חשיבי שאין הנאתם וביעורם באים כאחד, ולכן אין בהם קדושת שביעית. ולדעת **הרמב"ם** יש בהם קדושת שביעית ומותר לכבס בהם.¹¹ ולדעת **רבנו חננאל** יש בהם קדושת שביעית ואסור לכבס בהם.¹²

רמב"ם

(שמיטה ויובל, פרק ה)

ט. לְצַבֵּיעָה כִּיצַד? דְּבָרִים שֶׁדָּרְכָן לְצַבֵּעַ בָּהֶן - אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְאֻכְלֵי אָדָם, צוֹבְעֵין בָּהֶן לְאָדָם, אֲבָל אֵין צוֹבְעֵין לְבִהְמָה מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית, אֲפֹלוּ מְאֻכְלֵי בְּהֵמָה, שְׂאֵין קְדֻשַׁת שְׂבִיעִית חֹלָה עַל צַבְעֵי בְּהֵמָה. [י] מִינֵי כְּבָסִים, כְּגוֹן בְּרִית וְאֶהֱל - קְדֻשַׁת שְׂבִיעִית חֹלָה עֲלֵיהֶן, וּמְכַבְּסִין בָּהֶן, שְׁנֹאמַר: "וְהִיתָה שִׁבַּת הָאָרֶץ לְכֶם" (ויקרא כה, ו) - לְכָל צִרְכֵיכֶם. אֲבָל אֵין מְכַבְּסִין בְּפְרוֹת שְׂבִיעִית וְאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוגֶמָא, שְׁנֹאמַר: "וְהִיתָה שִׁבַּת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָה" - לֹא לְמִלּוּגְמָא, וְלֹא לְזִלוּף, וְלֹא לְהַקִּיא, וְלֹא לְמִשְׁרָה, וְלֹא לְכַבְּסָה.

⁷ ובמסקנת הגמרא רש"י גורס 'סתם עצים דהסקה תנאי היא'. ולולב אינו כלול ב'עצים דהסקה'.
⁸ וב'דרך אמונה' (הלכות שמיטה ויובל, ס"ק קיז) כתב שבזמנינו שאין דרך לעשות מטאטא מלולב, אפשר דלכולי עלמא אין בו קדושת שביעית. מקורות: רמב"ם (פיה"מ, סוכה ג, ט. וכן נראה מסתימתו בהלכות שמיטה ויובל ח, יא). רי"ד (בפסקיו, ל"ט א'). מאירי (ל"ט א').
⁹ וכדדייק לישנא דברייתא, ולישנא דקרא ד'לאכלה'. כסף משנה.
¹⁰ מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל ה, י). וראה פיסקה הבאה.
¹¹ ולא דמי לעצי הסקה שאין קדושת שביעית חלה עליהן כלל, דהתם אין הנאתן וביעורן שוה, שאין ההסקה אלא הכשר ההנאה וההנאה באה אחר שהוסקו ונשרפו; אבל כביסה מתבער דרך הנאתו, אלא שלא נגמרה עדיין הנאתה עד שתגמר השריה והכביסה. 'דרך אמונה'.
¹² ובירושלמי (שביעית ז, א) איתא: מיני כביסות מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמעינא מן הדא היירעינן והבורית והאוהל יש להן קדושת שביעית. ולא מפורש אם מותר לכבס או אסור. והאחרונים האריכו בדיון זה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יא. כָּל־גְּדוֹל אֲמָרוֹ בְּפִרְוֹת שְׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מֵיחָד לְמֵאֵכֶל אָדָם, כְּגוֹן חֲטִים וּתְאֵנִים וְעֵנְבִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגָמָא אוֹ רְטִיָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן וְאִפְלוּ לְאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיְתָה שִׁבְתְּ הָאָרֶץ לָכֶם לְאֲכֹלָהּ" - כֹּל שֶׁהוּא מֵיחָד לָכֶם, יִהְיֶה לְאֲכֹלָה וְלֹא לְרְפוּאָה; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מֵיחָד לְמֵאֵכֶל אָדָם, כְּגוֹן קוֹצִים וְדִרְדָּרִים הֲרָפִים - עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגָמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבִהְמָה.

וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מֵיחָד לֹא לְאָדָם וְלֹא לְבִהְמָה, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהָאֲזוּב וְהַקּוֹרְנִית - הֵרִי הוּא תְלוּי בְּמַחְשַׁבְתּוֹ: חֲשֵׁב עָלָיו לְעֵצִים - הֵרִי הוּא כְּעֵצִים; חֲשֵׁב עָלָיו לְאֲכִילָה - הֵרִי הוּא כְּפִרְוֹת; חֲשֵׁב עָלָיו לְמֵאֵכֶל אָדָם וְלְמֵאֵכֶל בְּהֵמָה - נוֹתֵנִין עָלָיו חֲמָרֵי מֵאֵכֶל אָדָם, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגָמָא, וְחֲמָרֵי מֵאֵכֶל בְּהֵמָה, שֶׁאֵין שׁוֹלְקִין אוֹתָן.

באיזה אופן שביעית תופסת את דמיה

(מ' ב') א"ר אלעזר: אין שביעית מתחללת (לתפוס דמיה בקדושתה), אלא דרך מקח.¹³

ורבי יוחנן אמר: בין דרך מקח בין דרך חילול.

מאי טעמא דרבי אלעזר? דכתיב "בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" וגו' וסמך ליה "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר"; דרך מקח, ולא דרך חילול.

ורבי יוחנן מאי טעמא? דכתיב "כִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ", מה קדש בין דרך מקח בין דרך חילול, אף שביעית בין דרך מקח בין דרך חילול.

ורבי יוחנן, האי כי תמכרו ממכר מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדרבי יוסי בר חנינא. **דתניא:** אמר רבי יוסי בר חנינא: בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו', אדם נושא ונותן בפירות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו ואת כליו, שנאמר "בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ", וסמך ליה "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ" וגו'.

ורבי אלעזר, האי קרא דרבי יוחנן מאי עביד ליה? מיבעי ליה **לכדתניא:** "כִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ", מה קדש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת את דמיה.

תניא כוותיה דרבי אלעזר, **ותניא** כוותיה דרבי יוחנן.

תניא כוותיה דרבי אלעזר: שביעית תופסת את דמיה, שנאמר "כִּי יוֹבֵל הוּא קִדְשׁ תְּהִיָּה לָכֶם", מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קדש תפס דמיו ויוצא לחולין, אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין? תלמוד לומר "תְּהִיָּה", בהוייתה תהא.

הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערין בשביעית. לקח בבשר דגים, יצא בשר ונכנסו דגים. לקח בדגים יין, יצאו דגים ונכנס יין. לקח ביין שמן, יצא יין ונכנס שמן. הא כיצד? אחרון אחרון נכנס בשביעית, ופרי עצמו אסור.

¹³ שמוכרה זה לחבירו. אבל לא על ידי חילול, לומר: הרי פירות הללו מחוללין על מעות האלו, כדרך שפודין הקדשות. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מדקתני 'לקח' 'לקח', אלמא דרך מקח אין, דרך חילול לא.

תניא כוותיה דרבי יוחנן: אחד שביעית ואחד מעשר שני מתחללין (משמע דרך חילול, בפדיה, ולא במקח וממכר) על בהמה חיה ועוף, בין חיינ בין שחוטין, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: על שחוטין מתחללין, על חיינ אין מתחללין, גזירה שמא יגדל מהן עדרים.¹⁴

(מ"א א') אמר רבא: מחלוקת בזכרים. אבל בנקבות, דברי הכל על שחוטין מתחללין, על חיינ אין מתחללין, גזרה שמא יגדל מהן עדרים.

(ומסיק) אמר רב אשי: מחלוקת בפרי שני (בזה יש מי שמתיר דרך חילול). אבל בפרי ראשון (חילול פירות שביעית עצמם), דברי הכל דרך מקח אין, דרך חילול לא.

שיטות הראשונים

האם שביעית מתחללת דרך מקח או גם דרך חילול: למסקנה, נחלקו בפרי שני. ופסק הרמב"ם כרבי יוחנן, שבין דרך מקח בין דרך חילול.

על מה מחללים פרי שני: פסק הרמב"ם כחכמים, שמחללים פרי שני, וכל שכן פירות שביעית עצמן, רק על שחוטין. אבל על חיינ אין מתחללין, גזירה שמא יגדל מהן עדרים. ולא רק נקבות (שבזה גם רבי מאיר מודה), אלא גם זכרים.

רמב"ם

(שמיטה ויובל, פרק ו)

ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את הקדש - יצא הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו; והשביעית אינה פן, אלא המוכר פרות שביעית - יתפשו הדמים ויעשו כפרות שביעית, והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו כפרות שאר השנים, שנאמר בה: "תהיה" (ויקרא כה"ב), בהוייתה תהי לעולם. ולפי שנקראת "קדש", תופשת את דמיה. נמצאת אומר: האחרון האחרון נתפש בשביעית, והפרי עצמו הרי הוא כמו שהיה.

ז. כיצד? לקח בפרות שביעית או בדמיהן בשר - נעשה הבשר כאותן הפרות, ואוכלו כפרות שביעית, וצריך לבער שניהן בשעת בעור שביעית. לקח באותו בשר או בדמיו דגים - יצא הבשר ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו דגים ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש - יצא שמן ונתפש דבש. וצריך לבער הפרות הראשונות עם הדבש האחרון כדרך שמבערין פרות שביעית, ואין עושין משניהן מלוגמא ולא מפסידין אותן, כשאר פרות שביעית.

ח. אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח. במה דברים אמורים? בפרי ראשון. אבל בפרי שני - מתחלל, בין דרך מקח בין דרך חילול.

ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית - אין מחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שמא יניחם ויגדל מהם עדרים עדרים, ואין צריך לומר שביעית עצמה; אבל מחללין אותן הפרות על השחוטין.

¹⁴ רש"י פירש, ישם אצלו לגדל וולדות, ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה (דברים פר' ראה, יד, כג) (עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה) שנה שנה. ואכלת (לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו'). ואם שהה ראשונה ושניה, חייב בשלישית לבער כל מעשרותיו בסוף שנה שלישית מן הבית, ולהתוודות. וגבי שביעית נהנה מהן להתעשר, והתורה אמרה ולא לסחורה, אלא להפקיר ולבער בשביעית, עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן. והמאירי ביאר שמא יבוא להשהותם אחר הביעור.